

Sammanfattning av VA-aktiviteter 2005

Vetenskap & Allmänhet vill främja dialog mellan allmänhet och forskare och öka intresset för kunskap och vetenskap i samhället. Under året anordnade föreningen 14 samtalstillfällen mellan ungdomar och forskare. VA genomförde också vetenskapsfesten Utbrott på Lava, ett möte om Lärares syn på företagsamhet och VA-dagen om vetenskap & media. Föreningen var därutöver medarrangör till flera seminarier och medverkade vid ett antal konferenser. Här följer en beskrivning av de viktigaste arrangemangen 2005.

Dialoger forskare–ungdomar

Dialogerna mellan forskare och ungdomar ägde rum inför och med publik. Samtalen var 20–40 minuter långa och utgick från ungas frågor och intressen. Mötena ägde rum i samband med Vetenskapsfestivalen i Göteborg i april, vid LAN-partyt Dreamhack i Jönköping i juni och som en del av vetenskapsfesten Utbrott under Researchers' Night i Stockholm.

Samtalsämnen

Teleportering – bara mystik eller framtida kvantfysik?
Love is in the Air
Framtidens dataspel
Hur utvecklas ett dataspel?
Tjocka Sverige
Tårdrypande SMS
Smarta och miljövänliga förpackningar
Vad kommer efter Internet och mobiltelefoni?
Depression – den dolda folksjukdomen
Biologisk enfald?
Lasern: Från Einstein till Rammstein
Hur man bygger en robot
Arg, argare, argast
Climate Change

Medverkande forskare

Anders Karlsson, professor KTH
Gunnar Bjursell, professor Göteborgs universitet
Peter Ljungstrand, forskare Chalmers
Tommy Palm, forskningsansvarig Jadestone
Erik Hemmingsson, fil dr Karolinska Institutet
Kia Höök, professor Sthlms univ/KTH/SICS
Mikael Gällstedt, forskare STFI-Packforsk/KTH
Karl Henrik Johansson, docent KTH
Eva Serlachius, psykiater Karolinska Institutet
Fredrik Moberg, doktor Stockholms universitet
Anders Karlsson, professor KTH
Martin Nilsson, teknologie doktor SICS
Judit Lindqvist, fil dr Stockholms universitet
Sylvia Knight, dr ClimatePrediction.net

Science in Society Forum

Hur man får unga fascinerade av forskning visade VAs generalsekreterare **Camilla Modéer** och gymnasisten **Georg Gezelius** vid ett bejublat framträdande på EUs Science in Society Forum i Bryssel i mars. Intresset kan väckas när de ser kopplingen till den egna vardagen, var budskapet. VA-dagen 2004 om lust att lära hade valts ut av EU-kommissionen som ett av sex goda exempel som visades på film vid konferensens inledning. VAs utvecklingschef **Karin Hermansson** medverkade också med en presentation av VA-studien Lärares syn på vetenskap.

Forskares ansvar och ansvarsfull forskning

Den årliga Vetenskapsfestivalen i Göteborg inleds med ett Science & Society-seminarium som belyser olika aspekter av forskning. Ett nittioal personer kom den 22 april till Världskulturmuseet för att delta i seminariet om Forskares ansvar och ansvarsfull forskning. De medverkande i panelen var eniga om att varje forskare måste ta eget ansvar för följderna av sin forskning. Samtalet leddes av journalisten Göran Rosenberg.

Den ökade kommersiella delen av forskningsfinansieringen sågs inte som något större problem.

– Det handlar snarare om forskares otillräckliga integritet och att doktorander kan vara okunniga och t.ex. skriva bort sin rätt att rapportera även om negativa forskningsresultat, sade **Birgitta Forsman**, docent i forskningsetik.

Annika Åhnberg, konsult och fd jordbruksminister, ansåg att industrifinansierad forskning är bra, bara det framgår vem som betalar.

– Vi behöver samarbeta med industrin för att få fram nya produkter. Problemet är att vi inte har skapat ett regelverk så att vi kan göra det med bibehållet förtroende, sade **Harriet Wallberg-Henriksson**, rektor vid Karolinska Institutet.

Eftersom det svenska systemet i ovanligt stor utsträckning är forskarstyrt ansåg **Bengt Gustafsson**, professor i astrofysik vid Uppsala universitet, att forskarna själva är några av de största ”bovarna” bakom dagens situation. Han menade att det kanske viktigaste även för samhället är fri och intensiv forskning inom alldeles nya områden

Anders Karlsson, professor i kvantfotonik vid KTH, menade att kortsiktigheten är ett hot och undrade om det i dag finns forskningsmiljöer där en ny Einstein skulle få plats.

– Forskare lever ofta under stark stress för att få fortsatt stöd – frågan är om de får stöd av sina institutioner vid etiska dilemman, sade **Bjarne Kirsebom**, forskningsråd i Bryssel.

Utbrott på Lava

Upplev en vulkan, utforska din hjärna och uthärda smärta på spikmattan. Det var några av utmaningarna som lockade 3 000 nyfikna till vetenskapsfesten Utbrott i Stockholm. Fredagen den 23 september hade utlysts som Forskarnas kväll av EU-kommissionen. Runt om i Europa arrangerades aktiviteter för att visa hur kul forskning kan vara. På ungdomsstället Lava erbjöds forskarsamtal, experiment och demonstrationer, allt gratis. 20 organisationer bidrog med innehållet.

Utbrott fick sitt namn efter vulkanmodellen som byggts upp utanför Lava och som fyrades av sex gånger under dagen. Medverkande geologer berättade om hur vulkanutbrott går till och bjöd på lavafärgad läsk. En annan publikmagnet var fysikern Staffan Yngve som med jämna mellanrum bjöd på spektakulär science show på Sergels torg med spikmattekonster som höjdpunkt.

Inne på Lava bjöds bl.a. på mobilspel, kreativitetsexperiment, robotprogrammering och sudoku. Köerna var långa till badbombstillverkningen och till Unga forskares egenkolsyrade dryck och kvävefryssta glass. Andra provade på att tillverka eget papper eller se hur DNA kan extraheras från brottsplatser. I soffgrupper en trappa upp möttes forskare och unga i samtal, som leddes av ungdomar.

Blir du lönsam lille vän?

Lärare tycker att företagsamhet är viktigt. Men samtidigt säger de sig sakna tid och resurser för att jobba med det. Det visar en studie som VA genomfört och som presenterades vid ett möte arrangerat av VA och Nutek på iQube i Stockholm den 4 oktober. Hur skolan kan stimulera elevers initiativförmåga diskuterades sedan i ett panelsamtal med inspel från många av de nästan 100 deltagarna.

– Lärarna måste få *våga* vara kreativa – hur ska barnen annars kunna bli det? Att undvika grupptänkande och att utnyttja barns egen kreativitet är viktigt. Att vara entreprenöriell är att vara lite obekvämt, sade **Caj Malmros**, biträdande rektor vid Rektorsakademin.

– Pedagogiken har inte tagit till sig hjärnforskningen. Timingen är viktig för att kunna stimulera kreativitet på individnivå, sade **Per Hamid Ghatan**, medicine doktor i klinisk neurovetenskap vid Karolinska Institutet.

Roger Bodin, 1:e vice ordförande Lärarförbundet, menade att tid är ett faktiskt problem i skolan.

Kommunerna satsar också oerhört lite på att kompetensutveckla lärarna och lärarna är dessutom sällan involverade i forskning som berör deras verksamhet.

– Det stora politiska motståndet gör det svårt att vara entreprenör. Samhället måste ta ett större ansvar och engagera sig i skolorna, sade **Johan Staël von Holstein**, vd för iQube.

Sammanfattningsvis ansåg mötet att fler företagsamma unga kan utvecklas om vi:

- skapar mötesplatser för nätverksbyggande och pedagogiska verktyg
- tar bättre hand om ungdomar, inspirerar och tar vara på entreprenöriella ådror
- förändrar skolan/samhället genom kreativare miljöer och bättre samverkan
- är noga med timing så att resurser sätts in när det behövs.

Genteknikkonferenser

Genteknikens betydelse för livsmedel och för vårt beteende var i fokus vid två tvär- och populärvetenskapliga konferenser under hösten i Riksdagshuset i Stockholm. Konferenserna leddes av Vetenskapsrådets ordförande **Bengt Westerberg** och arrangerades av Gentekniknämnden tillsammans med en rad myndigheter och organisationer, däribland VA. Livsmedel, genetik och genteknik respektive Geners effekt på djurs och människors beteende belystes ur en rad aspekter av forskare från olika discipliner och med publikens aktiva deltagande.

VA-dagen om vetenskap & media

Varför journalister och forskare har svårt att förstå varandra och hur dialogen kan bli bättre. Det var temat för VA-dagen 2005 som lockade runt 250 deltagare till Radiohuset i Stockholm den 10 november.

Hans Davidsson, professor i orgel och konstnärlig ledare för Göteborg Organ Art Center, inledde med orgelspel. Dagens samtalsledare **Camilla Kvartoft**, programledare för P1-morgon, samtalade med honom om hur centret kunnat återskapa en barockorgel genom tvärvetenskapligt och tvärkulturellt samarbete.

De flesta får sin information om forskning via media, som både väcker intresse och skrämmer, introducerade VAs ordförande **Majléne Westerlund Panke** temat för dagen. Sveriges Radios VD **Peter Örn** hälsade välkommen genom att berätta om sin far, fiskrökare och senare politiker. Hans generation var utestängd från universitetet men lyssnade till Radiotjänsts föredrag – och Sveriges Radio är än i dag en folkbildande kraft.

Sedan utfrågades två journalister av forskarna **Jan Hjärpe**, professor i islamologi vid Lunds universitet och **Hans Rosling**, professor i internationell hälsa vid Karolinska Institutet.

– Forskarkontakter ger oss kunskap och ger läsaren en signal om trovärdighet. Men vi har nog alla lärt oss en hel del av akrylamidhistorien för några år sedan; att forskningen inte alltid håller måttet, att forskare inte alltid förstår pressens mekanismer och att vi journalister alltid måste söka en ”second opinion”, sade **Per T Ohlsson**, publicist vid Sydsvenska Dagbladet.

– Frågorna styrs av pågående skeden, vår föreställning om vad som är viktigt och nyhetsjournalisters jakt på nyheter, sade **Anna Lindmarker**, programledare för TV4 Nyheterna.

Tim Radford, mångårig science editor på brittiska The Guardian talade om relationerna forskare – journalister.

– En svårighet i rapporteringen är att man inte ens alltid själv begriper vad forskaren menar. Och ord som genotyp och alfapartiel ska man undvika om man vill bli läst. Man måste hitta ord som gör nyheten begriplig och ändå korrekt återgiven.

Nio av tio journalister har stort förtroende för forskare. Men många journalister vill att det ska bli lättare att nå forskare och få begriplig information om vad de gör. Ungdomspress innehåller en hel del pseudovetenskapligt material. Det visar två nya VA-studier som presenterades av VAs **Karin Hermansson**, **Karin Lundquist** och **Camilla Modéer**.

Tre parallella sessioner följde:

- Ett samtal om vetenskapsjournalistik mellan **Gunnar Bjursell**, initiativtagare till Vetenskapsfestivalen och professor vid Göteborgs universitet, **Inger Atterstam**, vetenskapsredaktör vid Svenska Dagbladet och **Björn Fjæstad**, chefredaktör för Forskning & Framsteg.
- Ett samtal om hur nya medier möjliggör nya möten mellan forskare – journalister – allmänheten med **Viggo Cavling**, chefredaktör för Resumé, **Gunnar Nygren**, forskare i journalistik vid Stockholms universitet och **Sara Kjellberg**, doktorand vid Lunds universitet som studerar hur nya medier påverkar forskningsprocessen.
- Presentationer av VAs studie av allmänhetens syn på vetenskap och VA/Nuteks studie av lärares syn på företagsamhet med **Karin Hermansson**, utvecklingschef VA, **Arne Modig**, seniorkonsult Temo och **Annika Rosing**, projektledare Nutek.

Ett panelsamtal fördes sedan med inspel från publiken. Den viktigaste åtgärden för att åstadkomma bättre kommunikation mellan journalister och forskare:

– Bygg kompetenta redaktioner av journalister och låt dem jobba som det, sade **Jan-Olov Johansson**, seniorreporter vid Vetenskapsradion.

- Vi journalister är bra på att förstå den samhällsvetenskapliga forskningen, men borde bli bättre på att förstå den naturvetenskapliga. Och forskarna borde definitivt bli bättre på att förstå journalistiken, sade **Per T Ohlsson**.
- Vi måste skapa möten och göra det möjligt för forskare att förstå journalistikens villkor. Vi forskare måste bli bättre på att uttrycka oss begripligt, sade **Margaretha Fahlgren**, professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet.
- Möten, träning, övning, alltså möjligheter till utbyte mellan forskare och journalister och möjligheter till fördjupning, sade **Sven Otto Littorin**, Moderaternas partisekreterare.
- Vi måste inse att vi lever i en ny värld där man inte får glömma den internationella forskningen. Jag brukar säga att världen är viktigare för KI, än KI för världen, sade **Hans Rosling**.

Avslutningsvis samtalande Sven Otto Littorin och den forskningsansvarige ministern **Leif Pagrotsky** om hur viktigt det är för samhället att forskningskommunikationen fungerar.

- Det behövs för att vi inte ska fastna i snuttifierade larmrapporter, sade Sven Otto Littorin.
- Forskning är skattefinansierad och stödet är bräckligt; om man upptäcker fusk eller slöseri, eller om folk inte förstår på vad sätt forskningen gör nytta, sade Leif Pagrotsky.

Workshop för journalister och forskare

Dagen före VA-dagen, den 9 november, arrangerade VA och British Council tillsammans med och på Naturhistoriska riksmuseet en workshop på samma tema som VA-dagen. Syftet var att främja dialog och förståelse mellan yngre forskare och studenter i journalistik och vetenskapskommunikation.

De cirka 100 deltagarna fick inledningsvis lyssna på tankar om det framtida medielandskapet från **Ulrika Engström**, vetenskapsredaktör på Kunskapskanalen. **Jenny Gristock**, vetenskapsjournalist och forskare vid Science and Technology Policy Research i Storbritannien, talade sedan om varför vetenskapen behöver vetenskapsjournalistiken. Hela eftermiddagen ägnades åt att i grupper bestående av både forskare och journalister diskutera vetenskapens och medias roll i samhället, hur vetenskap skildras i media, hur de båda yrkesrollerna skiljer sig åt och hur de kan kommunicera bättre med varandra.